

Ks. MACIEJ BASIUK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Interdyscyplinarna konferencja naukowa *Genesis (1–3) – teologia, antropologia, kosmologia (inspiracje, recepcje, analizy)*

(Wydział Teologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 22–24 V 2007 r.)

Pomysłodawcą tego sympozjum był prof. dr hab. Marian Grabowski (autor książki: *Historia upadku. W stronę antropologii adekwatnej*), natomiast głównym organizatorem – ks. prof. dr hab. Zdzisław Pawłowski (autor książki: *Opowiadanie, Bóg i początek. Teologia narracyjna Rdz 1–3*). Te dwie postacie i ich książki wyznaczały szeroko pojęte ramy odbytej konferencji. Miała ona charakter interdyscyplinarny, o czym może świadczyć liczba prelegentów oraz dziedzin naukowych, które reprezentowali. Każdego dnia obrady rozpoczynały się referatami plenarnymi, po których następowała praca w dwóch sekcjach, gdzie miały miejsce kolejne wystąpienia.

W pierwszym dniu konferencji, 22 maja, wszyscy uczestnicy zostali przywitani oficjalnie przez organizatora, a potem słowo wstępne wygłosił ks. prof. dr hab. Jan Perszon, dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Następnie rozpoczęła się pierwsza sesja plenarna, której przewodniczył ks. prof. dr hab. Józef Turek (KUL). Pierwszy referat „Człowiek jako obraz i podobieństwo Boga w myśli Jana Pawła II” wygłosił o. dr hab. Jarosław Kupczak OP (PAT). W swoich rozważaniach analizował on katechezy środowe „Mężczyzną i niewiastą stworzył ich”, wygłoszone przez Jana Pawła II w latach 1979–1984, w których papież akcentował m.in. chrystologiczny i społeczny wymiar obrazu Bożego oraz znaczenie ludzkiego ciała w obrazie Bożym. W drugim referacie „Jak długo trwały dni stworzenia? Przegląd stanowisk” prof. dr hab. Kazimierz Jodkowski (Uniwersytet Zielonogórski) przedstawił stanowiska na temat stworzenia świata istniejące wśród kreacjonistów (m.in. konkordyzm i literalizm).

Po referatach plenarnych nastąpiła praca w sekcjach. Sekcji I przewodniczył o. dr hab. Jarosław Kupczak OP (PAT). Analizowano tam fragment Rdz 1–3, rozpoczynając od spojrzenia na tzw. filozofię biblijną w referacie ks. dra Macieja Bałego (UKSW), zatytułowanym „Hermeneutyczna interpretacja Genesis. Propozycja Paula Ricoeura”, poprzez afirmację człowieka cielesnego zjednoczonego z Duchem, któremu obce jest przeciwstawienie zmysłowości i duchowości, ukazane przez dra hab. Piotra Błajeta (UMK) w referacie „Genesis jako pedagogia miłości erotycznej”. Próby dociekań na temat pewnych kobiecych cech przedstawionych w Rdz 1–3 (np. otwartość na wartości, nastawienie na wspólnotę osób, relacyjność, holistyczność, inspiracja do składania daru z siebie), inspirowanych „teologią ciała” Jana Pawła II i pismami Edyty Stein na temat kobiecości, podjęła się dr Aneta Gawkowska (UW) w referacie „O tych, które pragną Wszystkiego. Teologia ciała, nowy feminizm, nowy humanizm?” Prace tej sekcji zakończyło przedłożenie ks. prof. dra hab. Waldemara Chrostowskiego (UMK i UKSW) pt. „Aktualizująca lektura Rdz 3,1–6: mechanizmy propagandy”, ilustrujące mechanizmy propagandy z elementami socjotechniki na przykładzie porównania fragmentów Rdz 2,15–16 oraz Rdz 3,1–6.

Pracom sekcji II przewodniczył prof. dr hab. Kazimierz Jodkowski (Uniwersytet Zielonogórski). W tej grupie prace skupiały się na analizie napięcia, jakie występuje pomiędzy nauką a teologią. Ks. prof. dr hab. Józef Turek (KUL) w referacie „Argumentacja teistyczna formułowana w kontekście osiągnięć współczesnej kosmologii” przedstawił różne argumenty za istnieniem Boga, które rodzą się dzięki stwierdzeniu ewolucyjnego charakteru naszego wszechświata i jego szczególnego dostosowania do życia we współczesnej kosmologii. Według przedłożenia ks. dra Adama Świeżyńskiego (UKSW), zatytułowanego „Kategoria początku w ujęciu teologicznej nauki o stworzeniu i współczesnej kosmologii – próba porównania”, teologiczna i kosmologiczna historia początku mogą, przy zachowaniu różnic wynikających z odmienności płaszczyzn poznawczych, stanowić dla siebie uzupełnienie i stać się komplementarnymi interpretacjami rzeczywistości. Prezentacja multimedialna „Między ewolucją a kreacją” ks. dra Jacka Tomczyka (UKSW) relacjonowała wyniki ankiety przeprowadzonej wśród polskich pracowników naukowych, nauczycieli i studentów reprezentujących trzy dziedziny naukowe: przyrodniczą, filozoficzną oraz teologię, a których celem było poznanie, czy konflikt pomiędzy ewolucją i kreacją realnie istnieje wśród respondentów. Ostatni referat w pracach tej sekcji – „Syntezy pomiędzy poznaniem teologicznym a przyrodniczym. Próba systematyzacji” ks. dra Andrzeja Anderwalda (UO) – starał się pokazać, jakie są możliwości dialogu teologii z naukami przyrodniczymi, do którego dokumenty Kościoła (*Dei Filus, Gaudium et spes, Fides et ratio*) wyraźnie zachęcają.

Obrazy plenarne drugiego dnia konferencji (23 maja) prowadziła prof. dr hab. Małgorzata Grzegorzewska (UW). Jako pierwszy swój referat pt. „Stworzenie Ewy (Rdz 2,18-24) jako wczesnochrześcijańska alegoria narodzin Kościoła” przedstawił ks. prof. dr hab. Krzysztof Bardski (UKSW). W odczycie tym została przedstawiona relacja pomiędzy sensem dosłownym tekstu biblijnego a jego symboliczną interpretacją, jak również kontekst hermeneutyczny, w jaki wpisuje się omawiana alegoria, problemy z tym związane i dalsze implikacje teologiczne relacji obłubieńczej pomiędzy Chrystusem a Kościołem. Ks. prof. dr hab. Zdzisław Pawłowski (UMK) w przedłożeniu „Antropologiczne implikacje czasu i przestrzeni w Genesis 1” ukazał, że głównym przedmiotem zainteresowania Rdz 1 nie jest fakt powstania świata ani proces jego stwarzania, lecz natura ustanowionego przezeń porządku oraz odniesienie tego porządku do sfery ludzkiego działania. W wykładzie „Stworzenie świata w ikonografii bizantyjsko-ruskiej”, połączonym z prezentacją slajdów, ks. prof. dr hab. Michał Janocha (UKSW) przedstawił, jak temat stworzenia świata upowszechnił się w sztuce bizantyjskiej w narracyjnych cyklach ikonograficznych. Wskazał też, że reinterpretacją owych cykli jest ikona „Szeszodniw” uformowana na Rusi Moskiewskiej w XV i XVI w., która przyporządkowuje sześć dni stworzenia sześciu scenom ilustrującym wydarzenia z Nowego Testamentu.

W części dopołudniowej pracom sekcji I przewodniczył ks. prof. dr hab. Krzysztof Bardski (UKSW). Pierwszy referat zatytułowany „Przyczyna cielesnej śmierci według konstytucji *Gaudium et spes* i *Katechizmu Kościoła katolickiego*” wygłosił prof. doc. ThDr. Jozef Krupa, PhD (Uniwersytet Komeńskiego – Słowacja). Ukazał w nim nie tylko nauczanie Magisterium Kościoła, ale również braki odniesienia do nauczania na temat śmierci cielesnej w wielu podręcznikach teologii. Kolejne referaty omawiały, jak pierwsze rozdziały Księgi Rodzaju były interpretowane przez różne postacie. O. dr hab. Mieczysław Paczkowski OFM (UMK) w swoim przedłożeniu „Problemy hermeneutyczne w homiliach «In Hexaemeron» Bazylego Wielkiego” skupił się na interpretacji dokonanej przez jednego z Kapadocejszczyków, który w swojej działalności kierował się wycuciem pasterza, teologa i ascety. Szanował więc w jednakowym stopniu „literę” i „ducha” tekstu biblijnego, wykorzystując w swoich kazaniach ówczesne teorie kosmologiczne i wiedzę przyrodni-

czą. Do czasów średniowiecza przeniósł uczestników odczyt dr Małgorzaty Kowalewskiej (UMCS) pt. „Interpretacja biblijnego opisu stworzenia w «Liber divinatorum operum» Hildegardy z Bingen”. Ta wielka mistyczka interpretowała Rdz 1, ukazując trojaki sens tego tekstu: dosłowny, alegoryczny i moralny. Natomiast dr Jacek Zieliński (Uniwersytet Wrocławski) w ostatnim wykładzie sekcji zatytułowanym „Koncepcja creatio ex nihilo na podstawie nauki Apologetów. Genesis 1-3” cofnął nas w czasie o kilka wieków, analizując naukę o stosunku Boga Stwórcy i Władcy do świata i człowieka w kontekście polemiki wywołanej przez spotkanie chrześcijaństwa ze światem pogańskim (filozofia grecka).

Pracom sekcji II przewodniczył ks. prof. dr hab. Zdzisław Pawłowski (UMK). Rozpoczęła ona swoją działalność od referatu „Osoba jako imago Dei w personalizmie Juliana Mariása” ks. dr Witolda Dorsza (UMK), w którym została ukazana próba filozoficznego zrozumienia rzeczywistości Boga i człowieka przez tego kontynuatora projektu filozoficznego José Ortegi y Gasseta. Kolejny wykład „Helleńsko-hebrajskie początki konceptualizacji problematyki grzechu pierworodnego” dra Rafała Misiaka (Uniwersytet Szczeciński) miał również wydźwięk filozoficzny, ponieważ autor opierał się na intuicjach P. Ricoeura, dotyczących pochodzenia zła i namysłu nad mitem adamicznym. Prace tej sekcji zakończył referat pt. „Opis stworzenia w ujęciu masoretów” dr Teresy Stanek (UAM), w którym została podjęta kwestia zasadności masoreckiego podziału tekstu Tory dla czytań liturgicznych na przykładzie opisu stworzenia świata oraz przesłanie wynikające z takiego podziału tekstu.

Popołudniu drugiego dnia konferencji pracom sekcji I przewodniczył o. dr hab. Mieczysław Paczkowski OFM (UMK). Pierwszy referat „Człowiek – obraz Boga. Rdz 1,26-27 w kontekście Starego i Nowego Testamentu” wygłosił ks. dr Maciej Basiuk (UŚ). Zostały w nim poddane analizie teksty Pisma Świętego nawiązujące do opisu stworzenia człowieka. Głównym wnioskiem stało się stwierdzenie, że podobieństwo człowieka do Boga swój najpełniejszy wymiar osiąga w Jezusie Chrystusie. Przedłożenie „Społeczna misja ludzkości na przykładzie Rdz 1,27-28” ks. dra Tomasza Głuszaka (UAM) wskazało, że z analizowanego tekstu biblijnego wynikają trzy zasadnicze obowiązki: obowiązek życia wspólnotowego (społecznego), rozwoju populacyjnego oraz rozwoju gospodarczego. Kolejne wystąpienie pod nazwą „Na obraz i podobieństwo. O boskim pierwiastku w człowieku” mgra Pawła Kociszewskiego (UW) dotyczyło analizy, jak idea *imago Dei* zmieniła się w kulturze Wschodu Starożytnego (Sumer, Egipt, Assyria, Babilon), dochodząc do formy, jaką uzyskała w Księdze Rodzaju. Prace tej sekcji zakończył referat „Dwunastowieczne komentarze do Księgi Rodzaju” ks. prof. dra hab. Stanisława Bafii (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), w którym ukazano, jak w tych objaśnieniach do Księgi Rodzaju uzgadniano pojęcie *creatio continua* z *creatio simultanea* oraz biblijną naukę o stworzeniu świata z platońską doktryną z Timajosa (dialog Platona).

W ramach prac sekcji II, pod przewodnictwem dra hab. Bogdana Burdzieja (UMK), pierwszy referat „Podwójne stworzenie a soteriologia Grzegorza z Nyssy” przedstawił dr Wojciech Szerba (Ewangelikalna Wyższa Szkoła Teologiczna). Zostało tam ukazane, że według Grzegorza z Nyssy można określić miejsce człowieka w planie stworzenia i historii zbawienia w sensie uniwersalnym, jak i jednostkowym. Soteriologia w sensie uniwersalnym jawi się w kategoriach arbitralnego *recreatio*, w sensie jednostkowym przybiera formę wiary w nawrócenie wszystkich ludzi do Boga. Natomiast dr Piotr Lorek (Ewangelikalna Wyższa Szkoła Teologiczna) w wystąpieniu „Wygnanie z Edenu a rozproszenie w Babilonie” postawił sobie za cel ukazanie związku literackiego i teologicznego między narracją o budowaniu miasta Babel a narracją o Adamie i Ewie, a następnie przeszedł do reinterpretacji Rdz 11 w świetle Rdz 2-3, aby określić kształt motywu wygnania we wspomnianym wcześniej fragmencie (Rdz 11) w porównaniu do motywu wygnania w rozdziałach 2. i 3. Z kolei mgr Wojciech Rojek (PWT – Wrocław) w referacie

„Genesis – implikacje w ateistycznej filozofii dziejów” ukazał, że ateistyczni filozofowie: Proudhon, Marks i Nietzsche nawiązują do biblijnej wizji prapoczątków świata, dokonując swoistej transpozycji wielu biblijnych wątków. W kończącym pracę tej sekcji wystąpieniu „Ocena wartości wypowiedzi a ocena wartości osoby mówiącej” mgr Magdalena Pajor (ASP – Gdańsk) szukała odpowiedzi na kwestię zawartą w temacie wystąpienia, analizując rozmowy Ewy z Wężem (Rdz 3,1-6).

Części plenarnej trzeciego dnia (24 maja) przewodniczył prof. dr hab. Krzysztof Obremski (UMK). W pierwszym referacie „Wolność Adama, czyli o stawianiu się człowiekiem” prof. dr hab. Ireneusz Ziemiński (Uniwersytet Szczeciński) interpretował Księgę Rodzaju jako traktat o wolności ludzkiej, traktując doświadczenie upadku jako paradygmatyczny akt wolności, wyrastający z niewinności człowieka oraz jego niewiedzy. W kolejnym referacie zatytułowanym „Grzech pierworodny w antropologii adekwatnej i w filozofii S. Kierkegaarda – porównanie” prof. dr hab. Marian Grabowski (UMK) zestawił i porównał zawartość znaczeniową kluczowych pojęć dla opisu grzechu pierworodnego w obu tych ujęciach: niewinność, upadek, różnica pomiędzy dobrem i złem.

Pracom sekcji I do południa przewodniczył prof. dr hab. Ireneusz Ziemiński (Uniwersytet Szczeciński). Pierwszy referat „Upadek człowieka i skutki grzechu w tradycji prawosławnej” przedstawił ks. prof. dr Romualdas Dulskis (Uniwersytet Vytautas Magnus – Litwa). Autor doszedł w nim do konkluzji, że – zdaniem prawosławnych – grzechem jest nie tylko złamanie konkretnego przykazania Bożego, ale przede wszystkim niechęć do uznania rzeczywistości Boskiej całego stworzenia. Z kolei dr Leszek Krusiński (UMCS) w wystąpieniu pt. „Genesis w komentarzach św. Augustyna” przypomniał o wielkiej roli tego ojca Kościoła w interpretacji Księgi Rodzaju. Natomiast ks. prof. dr hab. Mirosław Mróz (UMK) w referacie „Kuszenie pierwszych rodziców. Kilka uwag na kanwie nauki św. Tomasza z Akwinu o stanie pierwotnej niewinności” ukazał wielokrotne powracanie przez Akwinata do pierwszych rozdziałów Księgi Rodzaju przy poszukiwaniu rozwiązań w różnych kwestiach.

Pracom sekcji II, która koncentrowała się na tematyce związanej z literaturą, przewodniczył ks. prof. dr hab. Michał Janocha (UKSW). W pierwszym referacie „Z badań nad funkcjami dzieła literackiego: funkcja afirmowania istnienia w świetle Genesis 1-3” prof. dr hab. Andrzej Stoff (UMK) starał się odpowiedzieć na pytanie, co do zrozumienia kwestii „funkcji afirmowania literackiego” wnosi perspektywa religijna, zwłaszcza konsekwencje Bożego aktu stworzenia. Wykazał niesprzeczność tej afirmacji z racjami teoretyczno-literackimi i filozoficznymi. Z kolei dr Joanna Godlewicz-Adamiec (UW) w wystąpieniu pod nazwą „Obraz Genesis w średniowiecznej literaturze niemieckiej” poddała analizie poszczególne dzieła, ukazując, w jaki sposób korzystają one z Księgi Rodzaju i jak ją interpretują. Natomiast przedmiotem przedłożenia „Barokowa kosmogonia jako problem apokryficznej «luki» (W. Potocki, «Tydzień stworzenia świata»)” prof. dra hab. Krzysztofa Obremskiego (UMK) było odnalezienie, gdzie w biblijnym opisie stworzenia świata wyobraźnia poetycka znajduje „luki” i w jaki sposób je wypełnia (technika amplifikacji) oraz jak owo wypełnienie „luk” wpisuje się w tradycję teologii negatywnej.

Popołudniowe prace sekcji I, którym przewodniczył ks. prof. dr hab. Mirosław Mróz (UMK), obracały się w kręgach filozoficznych. Najpierw dr Mariusz Wojewoda (UŚ) w referacie „Filozoficzna interpretacja Upadku w ujęciu J.W.F. Schellinga i P. Tillicha” wykazywał, że niektóre współczesne koncepcje wolności mają teistyczną podstawę, a zadanie filozofii polega na ich ujawnieniu. Taki trop interpretacji Upadku (grzech pierwszych ludzi – Adama i Ewy w raju, Rdz 3) według autora bierze początek od św. Augustyna, a w sposób oryginalny był rozwijany przez klasyka niemieckiego idealizmu J.W.F. Schellinga oraz jego XX-wiecznego interpretatora – P. Tillicha. Kolejne dwa wystąpienia zostały poświę-

cone myśli Sørensa Kierkegaarda. Najpierw mgr Andrzej Słowikowski (UMK) w referacie „Czy lęk może pozostać niewinny? O domniemanej niewinności człowieka w *Pojęciu lęku* Sørensa Kierkegaarda” próbował odpowiedzieć na pytanie, jak lęk mógłby kształtować duchowo człowieka w stanie niewinności, nie powodując jego upadku. Była to rekonstrukcja teoretyczna, ponieważ S. Kierkegaard nie rozwijał tej myśli w swoich pismach, chociaż według autora odczytu można się jej tam doszukać. Natomiast mgr Nataliya Vorobyova (UW) w wystąpieniu „«Miłość maskuje grzech»: Grzech pierwotny w filozofii Sørensa Kierkegaarda” analizowała problematykę dotyczącą grzechu w poszczególnych dziełach duńskiego filozofa.

Prace sekcji II kontynuowały tematykę literacką, tym razem pod przewodnictwem prof. dra hab. Andrzeja Stoffa (UMK). Dwa pierwsze referaty dotyczyły literatury anglojęzycznej. Najpierw prof. dr hab. Małgorzata Grzegorzewska (UW) w wystąpieniu „«What I will is Fate». O roli przeznaczenia i boskiej woli w *Raju utraconym* Johna Milтона” wykazała, że ta opowieść łączy tradycję klasyczną, hebrajską i chrześcijańską, co daje szansę skonfrontowania takich pojęć, jak Fatum / Przeznaczenie / Opatrzność. Gra słów Milтона, według autorki, odzwierciedla mistrzowskie połączenie teologicznej pasji poety z kunsztem literackim. Następnie mgr Łucja Kozubowska-Puławska (UW) w referacie zatytułowanym „Biblijny Eden a ogrody rozkoszy w poemacie epickim Edmunda Spensera *Królowa elfów*” ukazała, w jaki sposób autor poematu czerpał z Księgi Rodzaju, próbując pobudzić czytelników do debaty nad wartością sztuki oraz pokazując płodność jako formułę ponadczasowości po grzechu pierwotnym. W ostatnim referacie tej sekcji „Metaforyka genezyjska w poezji Marii Konopnickiej” dr hab. Bogdan Burdziej (UMK) ukazał polską poetkę jako obrończynię tradycji czerpiącej z Pisma Świętego i nauczania Kościoła w opozycji do XIX-wiecznego naturalizmu darwinowskiego i scjentyzmu pozytywistycznego.

Podsumowując, trzeba powiedzieć, że konferencja spełniła oczekiwania organizatorów i w bardzo szerokim aspekcie ukazała obecność myśli zawartych w Rdz 1-3 w wielu dziedzinach nauki, nie tylko teologicznych. Mogła o tym świadczyć zawsze bardzo ożywiona dyskusja, która towarzyszyła referatom wygłaszanym w ramach sesji plenarnych, jak i podczas pracy w sekcjach.